

AANWIJZINGEN VOOR EEN DUIJS LOGISTIEK KNOOPPUNT TIJDENS W.O.I. EN EEN MOGELIJKE MIJNENSLAG IN 1917 TE TER HAND (WERVIK)?

ARCHEOLOGISCHE VOORONDERZOEK LANGS DE MAGERHEIDSTRAAT THV NR. 49 EN DE PEPERSTRAAT THV NR. 22 TE WERVIK (W.-VL.)

NOTA PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

ABO Archeologische Rapporten 2615

Opgemaakt door: Pedro Pype en Ferre O.

Derbystraat 55

9051 Gent

Projectcode:

Intern: 44016

AOE: 2026D250

COLOFON

Titel

Aanwijzingen voor een Duits logistiek knooppunt tijdens W.O.I. en een mogelijke mijnenslag in 1917 te Ter Hand, Wervik? Archeologisch vooronderzoek langs de Magerheidstraat thv nr. 49 en de Peperstraat thv nr. 22 te Wervik (W.-VI.). Nota

Auteurs

Pedro Pype, Ferre O.

Projectnummer

- 44016 (intern)
- 2024L81: Archeologienota (Van Ranst 2024, ABO nv)
- 2025L2: Landschappelijk booronderzoek (Libert 2025, ABO nv)
- 2026A340: Verkennend archeologisch booronderzoek (Libert 2026, ABO nv)
- 2026B307: Waarderend booronderzoek (Libert 2026, ABO nv)
- 2026D250: proefsleuven en proefputten (ABO nv)

Plaats en Datum

Mei 2026

Reeks en nummer

ABO archeologische rapporten 2615

ISSN 2406-3940

RAPPORTFICHE

Versies		
<i>Versie</i>	<i>Datum</i>	<i>Status</i>
v0	24/11/2025	Interne draft
v1	24/11/2025	Externe draft
v2	26/11/2025	Definitieve versie

Projectteam	
<i>Functie</i>	<i>Naam</i>
Projectleider	Jan Coenaerts
Business Unit Manager	Glenn De hooghe
Kwaliteitscontrole	Chantal De Jaeger
General Director	Patrick Hambach

INHOUD

1	Gemotiveerd advies	5
2	Vlakdekkend onderzoek	7
2.1	Onderzoeksvragen	7
2.2	Methodologie en strategie	8
2.3	Algemene bepalingen	8
2.4	Verwerking en rapportage	9
2.5	Staalname en conservatie	9
2.6	Actoren, timing en kostenraming	10
2.7	Randvoorwaarden	10
3	Kwaliteitscontrole en ondertekening	12

1 GEMOTIVEERD ADVIES

Er werd een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd langs de Magerheidstraat (TVG) en de Peperstraat (grachtaanleg + werkzone) te Wervik onder OE-code 2026D250.

- Magerheidstraat:

Op basis van de bekomen resultaten van het proefsleuvenonderzoek kan worden geconcludeerd dat binnen de onderzochte zone van de Magerheidstraat thv nr. 49 er slechts één archeologisch spoor werd geregistreerd in de vorm van een granaatinslag. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd de granaatinslag geëvalueerd in functie van de eventuele kans op de aanwezigheid van stoffelijke resten. Echter in de vulling werden, met uitzondering van fragmenten “tactisch schroot”, er verder geen archeologische vondsten aangetroffen.

Het archeologisch potentieel van deze zone kan dan ook als verwaarloosbaar worden beschouwd en luidt het advies dan ook dat voor deze zone van het onderzoeksgebied geen verdere maatregelen noodzakelijk zijn.

- Peperstraat:

Langsheen de Peperstraat echter heeft het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek, gekoppeld aan een bijkomend historisch onderzoek in de vorm van luchtfoto's en loopgravenkaarten, bijkomende interessante gegevens naar voren gebracht met betrekking tot de Eerste Wereldoorlog ter hoogte van de Peperstraat.

De landschappelijk strategisch gelegen locatie met de aanwezigheid van een walgrachtsite en enkele losstaande hoevegebouwen zorgden wellicht voor een belangrijke aantrekkingspool voor de uitbouw van een Duits logistiek knooppunt tijdens de Eerste Wereldoorlog voorzien van een smalspoorlijn, station (“Klein Bahnhof”) en een barakken-kampement ter hoogte van het gehucht Terhand.

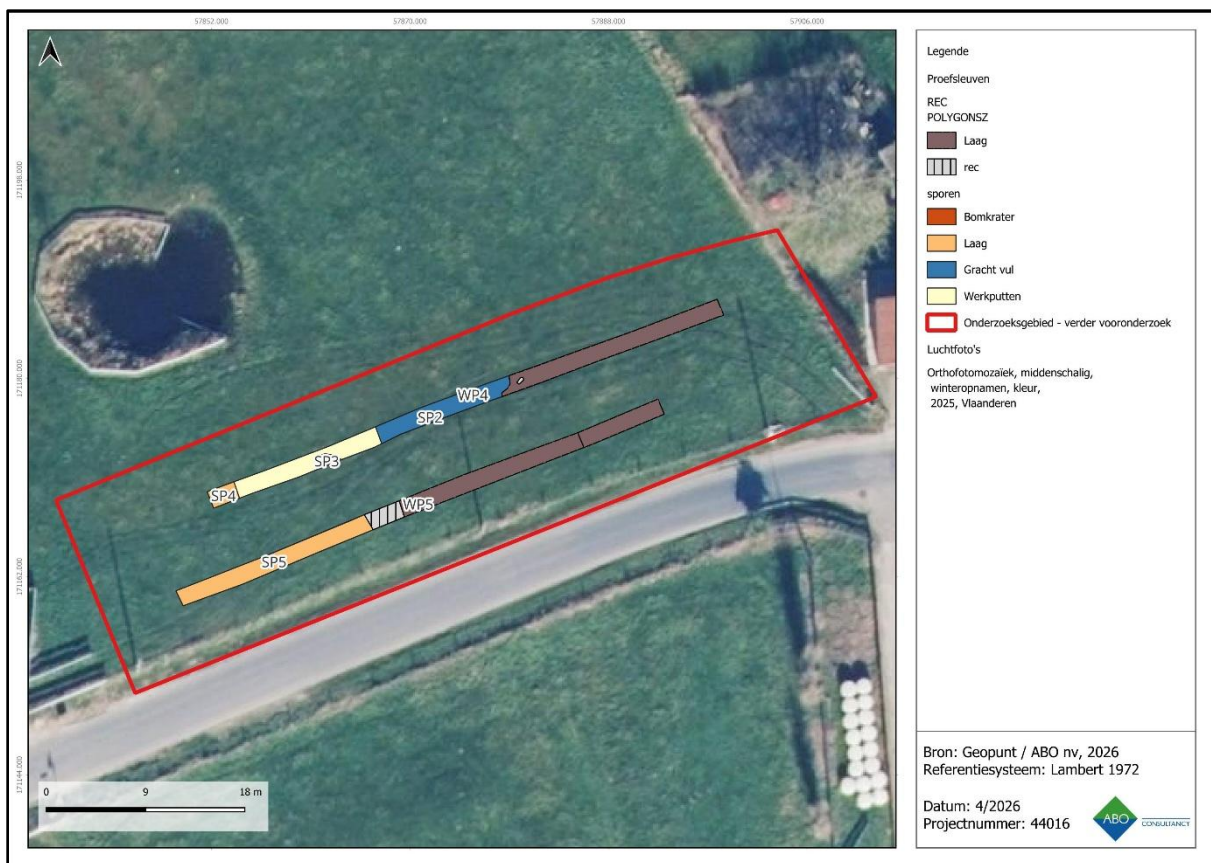
Voorbereidende Britse artilleriebeschietingen in de eerste helft van juni 1917, in de aanloop van het grote geallieerde offensief tijdens de Derde Slag om Ieper, zorgden voor een complete vernieling van de omgeving van het onderzoeksgebied. Op basis van de luchtfoto's vanaf dat ogenblik zijn de ontelbare inslagkraters duidelijke getuigen van ingeslagen artilleriegranaten.

Drie opvallend in het landschap bewaarde kraters met een diameter van ca. 10 tot meer dan 20m in de onmiddellijke nabijheid van het onderzoeksgebied, kunnen vrijwel zeker in verband gebracht worden met door geallieerde eenheden van de Royal Engineers aangelegde en tot ontploffing gebrachte mijnen, wellicht uitgevoerd tijdens het grote offensief van de Derde Slag om Ieper.

Echter, een eerste historische zoektocht naar eventuele aanwijzingen voor de aanwezigheid van een mijnsnag leverde voorlopig geen resultaten op.

Gezien het archeologische kennispotentieel van deze zone mbt de historische walgrachtsite, hoeve en W.O.I., én een behoud in situ onmogelijk is als gevolg van de geplande bodemingreep, worden wel verdere maatregelen geadviseerd in de vorm van een vlakdekkende opgraving (figuur 1).

Gezien de beperkte grootte van het onderzoeksgebied wordt dan ook geadviseerd om het volledige onderzoeksgebied met een oppervlakte van ca. 1250m² vlakdekkend op te graven.

Figuur 1: Algemeen sleuvenplan zone Peperstraat met afbakening van het onderzoeksgebied ca. 1250m² (ABO nv 2026)

a.

2 VLAKEDEKKEND ONDERZOEK

2.1 ONDERZOEKSVRAGEN

Walgracht “Hoeve Ghesquiere”:

- Kan er bijkomend inzicht bekomen worden in de aard en vorm van de walgracht?
- Kan er bijkomend inzicht bekomen worden in de datering van de walgrachtsite?
- Zijn er onder het 19de-20ste eeuwse opvullingspakket nog oudere lagen aanwezig die in verband te brengen zijn met de eventuele gebruiksfase van de site en/of inzichten bieden in functie van ecologie en landschap?
- Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van beschoeiing of andere structuren gerelateerd met de walgracht?
- Is er sprake van de aanwezigheid van ophogingspakketten aangebracht in functie van een eventueel wallichaam?

Hoevegebouwen “Hoeve Ghesquiere”:

- Zijn er eventueel nog resten van muurwerk of andere structuren in situ bewaard in het bodemarchief?
- Kan er bijkomend inzicht bekomen worden in de datering van de hoeve en zijn er nog resten aanwezig die verwijzen naar de oudste (18de eeuw?) fase?

W.O.I.:

- Zijn er in het bodemarchief nog in situ sporen aanwezig die verwijzen naar de Duitse bezetting tijdens W.O.I.?
- Zijn er aanwijzingen voor het aanleggen van defensieve structuren zoals bijvoorbeeld prikkeldraadversperringen en/of loopgraven aanwezig binnen het onderzoeksgebied?
- Zijn er bijkomende aanwijzingen voor een mijnschlag in de buurt?
- Kan er bijkomend inzicht bekomen worden in de “materiele cultuur” van de ingekwartierde Duitse bezetter?

Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien een wetenschappelijk onderbouwd antwoord geformuleerd kan worden op bovenstaande onderzoeksvragen.

2.2 METHODOLOGIE EN STRATEGIE

2.3 ALGEMENE BEPALINGEN

Voor de algemene bepalingen wordt verwezen naar de desbetreffende hoofdstukken in de Code van Goede Praktijk.¹

Het archeologisch vervolgonderzoek op het terrein dient de vorm aan te nemen van een vlakdekkende opgraving. Deze dient te allen tijde te voldoen aan de bepalingen van de Code Goede Praktijk. Hieronder worden enkele zaken uitgelicht.

Gezien de geplande werkzaamheden is behoud *in situ* van het archeologisch erfgoed niet haalbaar. Daarom dient een archeologische opgraving uitgevoerd te worden om de aanwezige resten op een wetenschappelijk verantwoorde wijze te onderzoeken en te documenteren.

Het onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van ca. 1.250 m². Het onderzoek kan plaatsvinden op één archeologisch vlakniveau, met name de overgang van de A naar de C-horizont of plaatselijk in de bewaarde restant B-horizont, en wordt uitgevoerd in één of meerdere werkputten. De aanleg van deze werkputten gebeurt met een graafmachine uitgerust met een platte graafbak, onder permanente begeleiding van de veldwerkleider. Daarbij wordt de afgegraven grond afzonderlijk gestockeerd om vermenging van sedimenten te vermijden.

Indien tijdens het onderzoek gebouwstructuren worden aangesneden, dienen deze binnen één werkput volledig vrijgelegd te worden om een correcte interpretatie van hun ruimtelijke samenhang mogelijk te maken. Grachten en greppels moeten zodanig onderzocht worden dat een duidelijk inzicht verkregen kan worden in hun onderlinge fasering en ontwikkeling. Hierbij zijn onder meer coupes ter hoogte van knooppunten, aansluitingen en mogelijke over waterputten aangewezen. Daarnaast kan de aanwezigheid van sporen en vondsten met een artisanale of funerair-archeologische context niet uitgesloten worden.

Binnen de advieszone moet tevens rekening gehouden worden met bufferzones langs de randen van de opgravingszone, bijvoorbeeld ter hoogte van aanpalende tuinen en bestaande wegenissen. Hierdoor kan de effectieve opgravingsoppervlakte enigszins kleiner uitvallen dan de oorspronkelijk geadviseerde zone.

Het archeologisch onderzoek dient uitgevoerd te worden conform de bepalingen van de Code van Goede Praktijk. Alle aangetroffen sporen worden geregistreerd, gedocumenteerd en onderzocht. Wanneer sporen geschikt zijn voor natuurwetenschappelijk onderzoek, kunnen stalen genomen worden. Zowel de staalname als de conservering gebeuren volgens de richtlijnen van de Code van Goede Praktijk. De selectie van stalen voor verder specialistisch onderzoek gebeurt steeds in functie van de vooropgestelde onderzoeksvragen.

Voorafgaand aan, tijdens en na het veldwerk vindt overleg plaats tussen de veldwerkleider, de betrokken natuurwetenschappers en de conservator, teneinde een geïntegreerde onderzoeksaanpak te waarborgen.

Indien noodzakelijk kan gewerkt worden met een bronbemaling om structuren onder veilige en optimale omstandigheden te onderzoeken. Een voorafgaande controleboring kan bijkomende

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed, *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0)*.

informatie verschaffen over de diepteligging van de structuren, de grondwatertafel en de eventuele noodzaak tot bronbemaling.

2.4 VERWERKING EN RAPPORTAGE

De determinatie van de vondsten gebeurt volgens bestaande en algemeen aanvaarde typologische classificatiesystemen, met verwijzing naar het gehanteerde systeem.

De resultaten van het natuurwetenschappelijk onderzoek worden bestudeerd in relatie tot de contexten waaruit de stalen zijn genomen en de interpretaties die ontstaan zijn tijdens het veldwerk worden bijgesteld.

Voor de rapportage wordt minstens de veldwerkleider-erkend archeoloog ingezet.

2.5 STAALNAME EN CONSERVATIE

Het is bijzonder moeilijk om in deze fase van het onderzoek het aantal stalen en analyses in te schatten. De hieronder gepresenteerde waarden, analyses en hun aantallen zijn derhalve richtinggevend. Het uiteindelijke aantal en de soort analyse kan in functie van de aangetroffen contexten afwijken.

2.5.1 WAARDERING

Het is bijzonder moeilijk om in deze fase het aantal stalen en analyses in te schatten. De hieronder gepresenteerde waarden, analyses en hun aantallen zijn derhalve richtinggevend, het uiteindelijke aantal en het soort analyse kan in functie van de aangetroffen contexten afwijken.

Stalen genomen in het kader van natuurwetenschappelijk onderzoek worden gewaardeerd. Welke stalen worden gewaardeerd wordt beslist door de erkend archeoloog. Op basis van een eerste inschatting van de potentie van het ingezamelde materiaal om de onderzoeksvragen te beantwoorden stelt de erkend archeoloog door middel van een assessment een beargumenteerd waarderingsvoorstel op.

2.5.2 METING

- o 2 VH waardering pollenstalen :
- o 2 VH waardering macroresten
- o 2 VH waardering C14 stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- o 2 VH waardering hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)

2.5.3 ANALYSES EN DATERINGEN

Op basis van de resultaten wordt door de erkend archeoloog een analyseprogramma gemaakt van de stalen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen.

- o 2 VH analyse pollenstalen:
- o 2 VH analyse macroresten
- o 2 VH analyse C14 stalen houtskool (of andere organische fracties zoals bijvoorbeeld verkoolde graankorrels)
- o 1 VH waardering hout (dendrochronologie + houtdeterminatie)

2.5.4 CONSERVATIE

Welke vondsten worden geselecteerd voor conservatie wordt beslist door de erkend archeoloog. Deze stelt een eerste degelijk beargumenteerd voorstel op.

- o 1 VH conservatie aardewerk
- o 1 VH conservatie metaal
- o 1 VH conservatie glas
- o 1 VH conservatie hout

2.6 ACTOREN, TIMING EN KOSTENRAMING

Het veldwerk wordt voorzien voor een ervaren opgravingsploeg van 3 archeologen gedurende 4 dagen.

Het veldwerk wordt uitgevoerd onder leiding van een erkend archeoloog met opgravingservaring op sites met vol-en laatmiddeleeuwse rurale contexten. De assistent-archeologen hebben minstens 120 werkdagen opgravingservaring op identieke sites.

Indien de omstandigheden dit vereisen, zijn een conservator, materiaaldeskundigen, een fysisch antropoloog en een aardkundige op afroep beschikbaar.

De kostenraming is overgemaakt aan de initiatiefnemer en is op vraag niet publiek beschikbaar gemaakt.

2.7 RANDVOORWAARDEN

Het terrein dient ten tijde van het onderzoek toegankelijk te zijn en vrij te zijn van obstakels zoals hoge begroeiing, aanwezige dieren, etc. Indien nodig dient het terrein bijvoorbeeld eerst gemaaid te worden en/of dienen dieren tijdelijk elders ondergebracht te worden.

In het geval dat een onvoorzien gezondheids- of veiligheidsrisico optreedt, wordt het onderzoek tijdelijk stopgezet.

De grond wordt gescheiden afgegraven en bewaard naast de werkputten. Het dichten van de werkputten gebeurt op zo een manier dat de originele bodemopbouw zo goed als mogelijk bekomen wordt.

De zones van het opgravingsvlak die sporen of artefacten bevatten, worden in afwachting van een opgraving of definitief fysiek behoud, afgedekt met geotextiel om te voorkomen dat degradatie ervan zou optreden. Er worden ook de nodige maatregelen getroffen om een langdurige bewaring van de sporen tijdens het veldwerk te garanderen en schade ten gevolge van lucht en weerslementen te voorkomen (CGP 8.6.1.1).

De onderzoeker creëert op zijn beurt geen hinderlijke situaties voor anderen. Gegraven putten worden gedicht, met extra aandacht in onderzoeksgebieden die nog in gebruik zijn als weidegrond.

De belangrijkste risicofactoren zijn enerzijds de fysieke veiligheid tijdens het onderzoeken van de zones. Hier gaat het om technische bedreigingen door het gehanteerde materiaal (groot en klein), alsook de fysieke bedreigingen die kunnen optreden bij diepe kuilen, inkalvingen, ... Een risicoanalyse wordt opgemaakt met de aannemer en een veiligheidscoördinator die proberen dergelijke dreigingen uit te sluiten door alternatieven en veiligheidsmaatregelen op te stellen. Uitvoerend personeel die werkzaamheden uitvoeren in de nabije omgeving van een draaiende graafmachine moeten visueel

duidelijk herkenbaar zijn zoals gebruikelijk. De veiligheidsvoorschriften voor werken op een werf moeten in acht genomen worden evenals het werken in diepe putten.

Indien uit de risicoanalyse blijkt dat er fysieke bedreigingen kunnen optreden, dienen de werkputten of coupes op de sporen/structuren getrapt aangelegd te worden om veilig te kunnen werken.

Gezien de aantoonbare aanwezigheid van een Duits logistiek knooppunt tijdens de Eerste Wereldoorlog én de op luchtfoto's zichtbare ontelbare inslagkraters als gevolg van ingeslagen en ontplofte artilleriegranaten, is er nog steeds een hoge kans op de aanwezigheid van onontplofte en dus risicovolle munitie (CTE) in de ondergrond. Daarom dient er tijdens de archeologische opgraving permanent een CTE-deskundige aanwezig te zijn.

3 KWALITEITSCONTROLE EN ONDERTEKENING

Naam	Functie	Handtekening	Datum
Patrick Hambach	General Director		07/05/2026
Sam Hertsens	Business Unit Manager		07/05/2026
Jan Coenaerts	Archeoloog/ Kwaliteitsverantwoordelijke		07/05/2026